

Stanislaw Lem

Nfo Tuabé földje (Fiaskó) 1987

Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1987

Egy darabig meg sem értette, mit olvas, annyira meghatódott a közönséges, nyomtatott betűktől. A betűk formája, az elöregedett, sárgás papír, a valódi kézi kötés, a könyv domború gerince mind valami hihetetlenül otthonos, egyetlen, elveszített és újra megtalált kincsnek tűnt - pedig Isten a tudója, sohasem volt valami nagy könyvmoly. De most olyan ünnepélyesnek érezte az olvasást, mintha a rég elhunyt szerző valamikor ígéretet tett volna neki, és noha sok-sok akadályt kellett leküzdenie, beváltotta ígéretét. Volt egy furcsa szokása: találmányra kinyitotta a könyvet, és ott kezdte olvasni. Az íróknak ez nem nagyon tetszett volna. Nem tudta, miért csinálja így. Talán az az öntudatlan szándék vezette, hogy ne az előre elkészített kapun át lépjen be a kitalált világba, hanem mindjárt ott legyen benne. Most is így tett.

„...azt akarja, hogy elmeséljem?

A professzor összefonta a karját.

- Először Bom kikötőjébe hajóztam - kezdte, hátradőlve a fotelban. Behunyta a szemét. - Folyami gőzössel utaztam Bangalig. Ott kezdődik a dzsungel. Aztán hat hétig lóháton folytattam az utat, tovább nem lehet. Még az öszvérek is megdöglenek. Az álomkór... Volt ott egy öreg sámán, Nfo Tuabé - franciásan ejtette ki a nevét, az utolsó szótagot hangsúlyozva. -Azért utaztam oda, hogy lepkéket gyűjtsék. De ő megmutatta az utat...

Rövid szünetet tartott. Kinyitotta a szemét.

- Tudja-e, hogy mi a dzsungel? Honnan tudhatná? Az eleven, zöld téboly. Minden remeg, figyel, mozog, falánk élőlények nyüzsögnek a bozótban, örült virágok, akár a színrobbanások, ragadós pókhálókba akadt rovarok... ezer meg ezer ismeretlen faj. Ott nem úgy van, mint nálunk, Európában. Nem kell keresni őket. Éjszaka az egész sátrat ellepik a lepkék, akkorák, mint a tenyerem, vakon rohamoznak, százával hullanak a tűzbe. Árnyékok suhannak a vásznon. A négerek reszketnek, a szél ijesztő hangokat hoz mindenfelől. Oroszlánok, sakálok... No, de ez még semmi. Aztán jön a gyengeség és a láz. Ha a lovakat már otthagya az ember, gyalog kell továbbmenni. Volt nálam szérum, kinin, germanin, amit csak akar. Végül egy napon... nem számoltam a napokat, ott érzi csak az ember, hogy a hetekre osztás és az egész naptár milyen nevetséges csinálmány... egy napon nem lehet továbbmenni. A dzsungel véget ér. Még egy néger falu. A folyóparton. A folyó nincs rajta a térképen, mert évente háromszor elnyeli a futóhomok. Egy darabon a föld alá bújik a medre. A falu: egypár napégette agyagkunyhó. Ott lakott Nfo Tuabé. Angolul nem tudott, persze. Két

tolmácsom volt. Az első a partvidéki dialektusra fordította, amit mondtam, a második a dialektusról busman nyelvre. Az egész dzsungelsáv fölött, a hatodik szélességi foktól, egy régi királyi család uralkodik. Az egyiptomiak leszármazottai, azt hiszem. Magasabbak és sokkal intelligensebbek, mint a közép-afrikai négek. Nfo Taubé még térképet is rajzolt nekem, megjelölte rajta a királyság határait. Kigyógyítottam a fiát az álomkórból. És ő ezért...

A professzor, még mindig csukott szemmel, belső zsebébe nyúlt. Jegyzetfüzetéből kiemelt egy papírlapot, amelyen piros tintával rajzolt, kusza vonalak kanyarodtak.

Nehéz kiigazodni rajta... Itt végződik a dzsungel, mintha elvágták volna. Ez a királyság határa. Megkérdeztem, mi van azután. Éjszaka nem akart beszélni róla. Újra el kellett jönnöm, nappal. És csak akkor, abban az ablaktalan, bűdös kunyhójában... el sem tudja képzelni azt a fülledt büzt... akkor mondta meg, hogy azután a hangyák vannak. Fehér, vak hangyák, amelyek nagy városokat építenek. Sok-sok kilométeren át minden az ő birodalmuk. A vörös hangyák harcolnak a fehérekkel. Nagy, eleven folyóként jönnek a dzsungelén át. Ilyenkor az elefántok csordába verődnek, és elhagyják a vidéket, nagy alagutakat törve a bozótban. A tigrisek is elmenekülnek. Még a kígyók is. A madarak közül csak a keselyűk maradnak. A hangyák vonulása kiszámíthatatlan: néha egy álló napig jönnek, éjjel-nappal, mint egy nyüzsgő, rozsdavörös folyam, és ami az útjukba kerül, elpusztítják. Elérik a dzsungel szélét, megtalálják a fehér hangyák várait, és elkezdődik a harc. Nfo Tuabé egyszer látta őket életében. A vörös hangyák legyőzik a fehérek őreit, aztán bemennek a fehér hangyák városaiba. Sohasem térnek többé vissza. Senki sem tudja, hogy mi történik velük. De a következő évben újabb csapat érkezik a dzsungelen át. Így volt ez már az apja, a nagyapja és a dédapja idejében. Így volt mindig. A fehér hangyák városában termékeny a talaj. Hajdanában a négek megpróbálták hasznosítani, felgyújtották a természetes várait. De elvesztették ezt a harcot. A vetéseik elpusztultak. A kunyhókat, karámokat fából építették. A természetes föld alatti folyosókon eljutnak a faházakhoz, és úgy szétrágnák belülről a deszkát, hogy egyszerre csak <érintéstől összeomlik a ház. Megpróbáltak agyagkunyhókat építeni. akkor a munkások helyett megjelentek a katonák. Ezek - mutatott egy nagy tégelyre.

Az edényben, kis kapcsokkal az üveglemezhez erősítve, óriási természetes fekdtek. Néhány harcos, hatalmas és valahogy nyomorék példányok. Testük harmadrészét szarupáncél fedte, ágas-bogas ollóban végződő sisakrostéllyal. A karcsú lábakat és a potrohot majdnem agyonnyomta a túlburjánzó páncél tömege.

- Ez nem újdonság önnek, igaz? Tudjuk, hogy vannak vidékek, ahol a természetes uralkodnak. Dél-Amerikában... Kétféle katonájuk van, egyfajta belső rendőrség és a védők. A természetvárak nyolc méter magasak is lehetnek. Homokból és ürülékből épülnek, keményebbek a portlandi cementnél. Semmilyen acél meg nem birkózik ezzel a cementtel. Szem nélküli, fehér, puha rovarok, amelyek tíz-egynéhány millió

éve élnek így elvágva a fénytől. Tanulmányozta őket Packard, Schmelz és még sokan. De egyikük sem sejtette, nem is gyanította... Érti már? Megmentettem a fiát, és ő hálából... Ó, milyen bölcs volt... Tudta, mi az, amivel királyi módon mondhat köszönetet a fehér embernek. Az a galambósz, öreg néger... a bőre már nem is fekete volt, hanem szürke, mint egy füstben pácolt álarc. Azt mondta nekem:

- Mérföldeken át csupa természetvár van. Az egész síkságot elborítják. Mint egy erdő, mint egy halott erdő, csupa megkövült, hatalmas fatörzs, egyik a másik mellett, alig lehet átférni közöttük. Mindenütt kemény talaj, tompán kong az ember lába alatt, zezugos minta fedi, mintha vastag zsinórokból volna. Ezek a csatornák, amelyekben a természetes járnak. Ugyanabból a cementből épültek, mint a várak. Messzire nyúlnak, föld alá bújnak, megint felszínre jönnek, elágaznak, kereszteződnek, bejáratok nyílnak belőlük a várak belsejébe, és úgy félméterenként kiszélesednek, itt mennek el egymás mellett az ellenkező irányba futó természetesek. Ott, a Város közepén, millió megkövesedett természetboly között, amelyekben fortyog az erőszakos, vak élet, van egy másfajta vár. Kicsi, fekete és görbe, mint a kampó. - Megmutatta barna hüvelykujjával, hogy milyen. - Ott van a hangyák népének a szíve. - Többet nem akart mondani.

- És ön hitt neki? - suttogta a másik.

A professzor fekete szeme csak úgy perzselt.

- Visszatértem Bomba. Vásároltam ötven kiló dinamitot egyfontos rudakban, amilyeneket a bányában használnak. Csákányokat, lapátokat, ásókat, fúrókat, mindent, ami csak kell. Kéntartályokat, fémcsöveket, álarcokat, hálókat, mindenből a legjobbat, amit csak kaphattam. Kannaszám a repülőgépbenzint, rovarirtó szerek egész arzenálját, amit csak el lehet képzelni. Aztán felbéreltem tizenkét teherhordót, és elindultam a dzsungelbe.

Ismeri Collenger kísérletét? Ráfogták, hogy mese az egész. Igaz, nem volt mirmekológus, csak amatőr. Kettéfűrészelt egy egész természetvárat, felülről lefelé, és acéllemezzel elválasztotta a két felét, hogy semmiképpen ne érintkezhessenek egymással. Fiatal vár volt, a természetesek még csak építették. Hat hét múlva kiemelte az acéllemezt, és kiderült: a természetesek úgy építették az új folyosókat, hogy a torkolatuk az acéllap két oldalán pontosan egymáshoz illeszkedett... egy milliméterrel sem különböztek, semmilyen irányban. Mint amikor az emberek alagutat építenek, egyszerre kezdik a munkát a hegy két oldalán, és a hegy mélyében találkoznak. De hogyan kommunikáltak egymással a természetesek az acéllemezen át? Aztán... ott volt Gloss kísérlete. Szintén ellenőrizetlen. Azt állította, ha megölik a természetkirálynőt, a rovarok a vártól több száz méterre is azonnal izgatottan kezdenek viselkedni, és hazatérnek.

Megint elhallgatott. A kandalló vörös parazsába bámult, amelyben fel-fellobbantak a kék lángocskák.

- Ami az utamat illeti... hát igen. Először a vezető szökött meg, aztán a tolmács. Otthagytak csapot-papot, és eltűntek. Reggel, mikor felébredtem a moszkítóhálóban, az embereim gyanúsán hallgattak, a szemüket méregették, rémült arcokat vágtak, Összesúgtak a hátam mögött. A végén egymáshoz kötöttem őket, és a kötél végét a kezemre csavartam. A késeket magamhoz vettem, hogy el ne vághassák a zsinórt. Az örökös kialvatlanságtól vagy az erős napsütéstől szemgyulladást kaptam. Reggel nem bírtam kinyitni a szememet, úgy összeragadt. És az a hőség. Az ingem a verítéktől merev, mint a keményített ruha, a sisakhoz nem szabad kívülről hozzáérni, mert hólyagosra perzseli az ember ujját. A puskacsó éget, mint a tüzes vas.

Harminckilenc napig törtünk magunknak utat a dzsungelben. Nem akartam átmenni az öreg Nfo Tuabé faluján, mert megkért erre: így váratlanul érkeztünk ki a dzsungelből. Egyik percről a másikra véget ért ez a pokoli, fülledt labirintus, a falevelek, indák, rikoztó papagájok, majmok tömkelege. Előttünk, ameddig a szem ellát, csak a síkság, sárga, mint a vén oroszlán bőre. És a síkságon, a kaktuszcsomók között, a tus-kók. Termeszvárak. Belülről épülnek, vakon, hát a legtöbbje csalé. Itt töltöttük az éjszakát. Reggel szörnyű fejfájással ébredtem. Előző nap óvatlanul levettem egypár percre a sisakomat. A nap már magasan járt. Akkora hőség volt, hogy a levegő perzselte a tüdőmet. A tárgyak képe remegett, mintha égne a homok. Egyedül voltam. A négerék átrágták a kötelet, és elszöktek. Csak egy tizenhárom éves gyerek maradt, Uagadu.

Elindultam. Kettesben elcipeltük a poggyászt úgy harminclépésnyire. Aztán visszamentünk a többi holmiért. Ötször kellett fordulni, és a nap égetett, mint a sátán. Hiába volt rajtam fehér ing, sebesre égett a hátam, és a sebeim elgennyedtek. Hason fekve kellett aludni. De ez nem érdekes. Egész nap mentünk befelé a Termeszek Városába. Nem tudom, van-e ennél iszonyúbb a világon. Képzeld el: minden irányban, elől, hátul, két emelet magas kőhalmok. Néha olyan közel egymáshoz, hogy alig bírja az ember átpréselni magát. Göcsörtös, szürke oszlopok végtelen erdeje. És belül, ha megálltunk, az a halk, állandó, egyenletes moraj, amely olykor kopogássá erősödik. A fal, ha az ember hozzáér, szüntelenül zsidong, remeg, éjjel-nappal. És a földön mindenütt az alagutak, mint a kötegszám szétszórt, szürke rőzse. Egyszer-kétszer beszakadt a lábunk alatt egy ilyen alagút. Végtelen sorokban meneteltek benne a fehér rovarok. Rögtön megjelentek a szarvas, sisakos katonák, vakon vagdalkoztak az ollóikkal, és égető, ragacsos folyadékot lövelltek ránk.

Így mentem két álló napig, sehogy sem tudtam tájékozódni. Napjában kétszer, háromszor, négyszer felmásztam egy magasabb halomra, kerestem azt, amelyikről Nfo Tuabé beszélt. De csak a köerdőt láttam. Mögöttünk a dzsungel zöld csík volt, aztán már csak kék vonal a láthatáron, végül eltűnt. A vízkészletünk fogyott. A természetvárak sehogy sem akartak véget érni. A távcsövön át egyre újabbakat láttam, egészen a horizontig, ahol összeolvadtak, mint a búzakalászkok. Egyre jobban

bámultam azt a gyereket. Zokszó nélkül végigcsinált velem mindent, pedig azt sem tudta, minek. Így mentünk négy napig. Egészen kába voltam a napsütéstől. A védőszemüvegek nem használtak. Csupa vakító fény volt az ég is, amelyre nappal föl sem lehetett nézni, meg a homok is, amely izzott, mint a higany. És körös-körül a természetvárok végtelen oszlopsorai. Seholy egy élő lélek. Idáig még a keselyűk sem merészkedtek. Csak egy-egy magányos kaktusz árválkodott a homokon.

Végre este lett. Kiosztottam az aznapi vízadagot, aztán felmásztam egy nagyon magas természetvárra. Még Caesar korából származhatott. Már reménytelenül nézelődtem, mikor egyszerre csak megláttam a távcsőben egy fekete pontot. Először azt gondoltam, piszkos az üveg. Tévedtem. Ez volt az a vár.

Másnap már hajnal előtt fölkeltem. Alig tudtam felébreszteni szegény gyereket. A fekete pont felé kezdtük cipelni a holmikat, az iránytű szerint. Vázlatot is rajzoltam a környékről. De a természetvárok, bár némileg alacsonyabbak lettek, egyre közelebb voltak egymáshoz. Végül már olyan sűrű rácsot alkottak, hogy nem tudtam magam átpréselni rajta. A kis néger még átfért, hát átadogattam neki a csomagokat, két cementoszlop között állva. Aztán feljebb másztam, míg át nem tudtam vergődni, így ment ez öt óra hosszat. Ezalatt talán száz métert tettünk meg. Láttam, hogy így semmire sem jutunk, de valahogy elöntött a láz. Nem szó szerinti értelemben, mert állandóan harmincnégy fok körül volt a hőmérsékletem. Ezt az éghajlat teszi. Lehet egyébként, hogy ez az agyra is hat valahogy. Fogtam öt font dinamitruddat, és felrobbantottam az utunkban álló várat. Fedezékbe húzódtunk, és meggyújtottam a kanócot. A robbanás ereje lefelé hatott, nem is dördült nagyot. Megremegett a föld. De a többi természetvár nem omlott össze. Abból, amelyiket felrobbantottam, csak fehér testektől nyüzsgő, nagy kéregdarabok maradtak. Eddig nem tettünk kárt egymásban. Most megkezdődött a harc. A robbanás kráterén nem lehetett átjutni. Termeszek tízezrei másztak elő a gödörből, és jöttek, mint a partra kicsapó hullámok. Minden kis göröngyöt végigtapogattak. Meggyújtottam a ként, hátamra vettem a tartályt. Tudja, milyen ez a szerkentyű. A kerti locsolóhoz hasonlít. Vagy a lángszóróhoz. Maró füst csapott ki a kezemben tartott csőből. Fölvettem a gázálarcot, a másikat odaadtam a fiúnak. Odaadtam neki az erre a célra csináltatott, acélhálós csizmákat is. Így sikerült átjutnunk. A füstoszlop szétkergette a természeteket. Amelyik el nem menekült az fölfordult. Egy helyütt benzint kellett használnom, szétlocsoltam és felgyújtottam, hogy tűzgáttal tartsam távol magunktól a természetek áradatát. Még vagy száz métert kellett megtennünk a fekete természetvárig. Alvásról szó sem lehetett. Ültünk az állandóan füstölő kénttartály mellett, kézilámpákkal világítva. Micsoda éjszaka! Viselt valaha hat óráig egyfolytában gázálarcot? Nem? Hát akkor képzelje el, milyen lehet egy átforrósodott gumiormányt viselni. Ha pedig meglazítottam az álarcot, hogy szabadabban lélegezzek, akkor a füsttől fuldokoltál. Így telt el az éjszaka. A fiú egyfolytában reszketett. Aggódtam, nem lázas-e.

Végre nappal lett megint. Fogyott a vizünk. Már csak egy kannányi volt. Legfeljebb három napra elég, ha módjával oltjuk a szomjunkat. Sürgősen vissza kellett volna fordulnunk.

A professzor elhallgatott kinyitotta a szemét, és a kandallóba bámult. A parázs már kihunyott. Lámpafény ömlött el a szobán: szelíd, zöldes fény, mintha tengervízen szűrődne át.

- Akkor elértünk a fekete természetvárhoz. Fölemelte a kezét.

- Mint egy görbe ujj. Olyan volt. A felszíne sima, mint a csiszolt márvány. Alacsonyabb tornyok vették körül és ami a legkülönösebb, nem függőlegesek, hanem felé: hajoltak, mint groteszk bókban kövé dermedt bábok.

Minden holminkat egy helyre hordtam ebben a negyvenlépésnyi átmérőjű körben, és munkához láttam. Nem akartam dinamittal felrobbantani a fekete várat. Amióta ebbe a körbe beléptünk, a természetek nem mutatkoztak többé. Végre levehettük gázálcot. Micsoda megkönnyebbülés! Néhány percig nem volt nálam boldogabb ember a földön. Leírhatatlan gyönyör szabadon lélegezni és előttem ott az a fantasztikusan görbülő, fekete vár, semmihez sem hasonló, amit addig ismertem. Táncoztam és énekeltem, mint az örült, nem bántam, hogy csak úgy szakad rólam a veríték. Az én Uagadu gyerekem rémülten nézett. Talán azt gondolta, hódolok a fekete bálványnak... De aztán hamar észbe kaptam. Kevés okom volt az örvendezésre. Fogytán a víz, a száraz élelem két napra ha elég. Igaz, ott vannak a természetek. A négerek ingyencfalatnak tartják őket. De én nem tudtam magamon erőt venni. Persze, az éhség a legjobb szakács...

Megint elhallgatott. Csillogott a szeme.

- Nos, hogy rövidre fogjam... kedves barátom, én szétvertem azt a természetvárat... az öreg Nfo Tuabé igazat mondott.

Előrehajolt. Vonásai élesebbé váltak. Most már megállás nélkül beszélt.

- Először is volt benne egy fonadék réteg, rendkívül sima és erős, vékony fonadék. Belül a központi kamra, természetek vastag rétegével körülvéve. De hogy egyáltalán természetek voltak-e? Életemben nem láttam még ilyeneket. Óriásiak, laposak, mint a tenyerem, ezüst szőrszálak borították őket, tölcserforma fejük valami antennafélében végződött. Ezek az antennák egy öklömnyi, szürke tárgyhoz kapcsolódtak. Hallatlanul öreg rovarok voltak ezek. Mozdulatlanok, mintha fából volnának. Nem is próbáltak védekezni. A potrohuk egyenletesen lüktetett. De amikor letéptem őket arról a központi tárgyról, arról a rendkívüli, kerek valamiről... rögtön elpusztultak. Szétestek a kezemben, mint a porladó rongy. Sem időm, sem erőm nem volt ahhoz, hogy mindent megvizsgáljak. Kiemeltem a kamrából azt a tárgyat, acéllemez dobozba zártam, és rögtön elindultam visszafelé az én Uagadummal.

Nem érdekes, hogyan jutottam vissza a tengerpartra. Találkoztunk a vörös hangyákkal. Áldottam a percet, amikor úgy döntöttem, hogy visszacipelek egy kanna

benzint. Ha nem tudok tüzet gyújtani... De mindegy. Ez külön történet. Csak egyvalamit mondok el: az első pihenőhelyen figyelmesen megnéztem azt a tárgyat, amelyet elhoztam a fekete természetéből. Amikor megtisztogattam a ráakódott szennytől, kiderült, hogy tökéletesen szabályos golyó, valami nehéz anyagból, amely átlátszó, mint az üveg, de hasonlíthatatlanul erősebb a fénytörése. No és ott a dzsungelben mutatkozott egy bizonyos jelenség, amellyel eleinte nem törődtem. Azt gondoltam, biztosan érzékcshalódás. De amikor elértem a civilizált partvidékre, és még később is, meggyőződtem róla, hogy nem volt érzékcshalódás...

Hátradőlt a fotelban, és majdnem láthatatlanná vált az árnyékban, csak feje vált el a világosabb háttértől. Lassan folytatta:

- Üldöztek a rovarok. Lepkék, molyok, cserebogarak, hártás szárnyúak, amit csak akar. Éjjel-nappal repültek utánam, mint egy zúgó felhő. Illetve nem utánam, hanem a poggyásom után, a fémdoboz után, amelyben a golyó volt. A hajón kissé javult a helyzet. Radikális rovarirtó szereket használva, megszabadultam az üldözőimtől. Újak nem jöttek, mert a nyílt tengeren nincsenek. De mihelyt partra szálltam Franciaországban, kezdődött minden előlről. És a legrosszabbak a hangyák. Ahol egy óránál hosszabb időre megálltam, feltűntek a hangyák. Vöröshangyák, tuskóhangyák, fáraóhangyák, feketék, szürkék, kicsik és nagyok, jöttek, áramlottak ahhoz a golyóhoz, rámásztak a dobozra, elborították vastag, nyüzsgő rétegben, szétrágtak, elpusztítottak minden anyagot, amibe csak becsomagoltam, egymást fojtogatták, megdöglöttek, savat lövelltek, hogy szétmarják az acéldobozt...

Szünetet tartott.

- Ez a ház, amelyben vagyunk, azért áll ilyen magányosan, minden védelmi intézkedés, amit alkalmazok, azért van, mert szüntelenül ostromolnak a hangyák. - Felállt. - Kísérleteket végeztem. Gyémántfúróval lefaragtam a golyóról egy mákszemnél nem nagyobb forgácsot. Ugyanúgy vonzotta a hangyákat, mint az egész golyó. Arra is rájöttem, hogy ha vastag ólomköpennyel veszem körül, akkor megszűnik a hatása.

- Valami sugárzás...? - szólalt meg rekedt hangon a másik. Mint a hipnotizált, úgy függött az öreg tudós sötétbe vesző arcán.

- Lehetséges. Nem tudom.

- ... és megvan az a golyó?

- Megvan. Akarja látni?

A másik felugrott. A professzor maga elé engedte az ajtóban, visszament az íróasztalához a kulcsért, és vendége után sietett a sötét folyosón. Beléptek egy ablaktalan, szűk kamrába. Üres volt, csak a sarokban állt egy régimódi, nagy páncélszekrény. A mennyezetről függő, csupasz villanykörte gyenge fénye kékesen csillant meg a páncéllemezen. A professzor biztos kézzel a zárba illesztette a kulcsot. Elfordította, kattantak a visszahúzódó reteszek, a vastag ajtó kinyílt. A professzor

hátralépett. A páncélszekrény üres volt."